

II.

Hoe het Christendom in Gelderland ingevoerd werd.

De oudste geschiedenis van nagenoeg alle landen en volken is als 't ware met eenen dichten sluier omwonden. De eerste berichten omtrent alles, wat in deze landen gebeurd is, zijn dan ook zeer fabelachtig, verward en onwaarschijnlijk; maar men behoeft zich daarover niet te verwonderen. Niemand van die oude Friezen en Franken kon lezen of schrijven, zelfs niet de opperhoofden en aanzienlijken onder het volk. Van hunne vroegste jeugd af werden zij geoefend in de behandeling der wapenen, van speer en schild, pijl en boog; zij verstonden de kunst van vechten meesterlijk, en waar met groot gevaar een rijke buit op de jacht of in 's vijands land te behalen was, dáár schoten zij nooit te kort. Zij leefden in gedurige twisten met hunne naburen; vaak was eene nietige aanleiding genoeg, om eenen ganschen stam in vuur en vlam te zetten, en wee dan de arme overwonnenen, die zonder mededoogen vermoord of tot slaven verkocht werden. In vreedestijd, die zelden lang duurde, hielden de vrouwen zich met het huiswerk of den landbouw bezig; voor de kinderen werd tot hun tiende jaar weinig zorg gedragen; de mannen togen op de jacht, oefenden zich in het paardrijden, en brachten hunnen ledigen tijd meestal met dob-

belen, drinken en slapen door. Hunne godsdienst, die vroeger, naar hunne wijs van denken, veel schoons en verhevens bevatte, was langzamerhand een erbarmelijk samenraapsel geworden van allerlei gruwelen, welke zij van verschillende volken hadden overgenomen, of welke hun door de overwinnaars werden opgedrongen. Over 't algemeen stelden zij zich hunne goden als tirannen, vreeselijke helden of reuzen voor, die niets liever zagen, dan dat zij zooveel vijanden, als slechts mogelijk was, ter hunner eer van kant maakten. Meestal vereerden en aanbaden zij hen in de gedaante van houten en steenen beelden, soms ook van dieren, die zij in de dichte bosschen verborgen, waar zij dan ook hunne gevangenen slachtten, om uit de trillende ingewanden de uitkomst van den naderenden strijd te hooren voorspellen, en waar zij nog eene menigte andere, soms zeer onbetamelijke dingen, onder den schijn van godsdienst verrichtten. Ook geloofden zij, dat, na hunnen dood, de dappersten onder hen juist datzelfde leven in den hemel zouden voortzetten, en dagelijks bij hunnen grooten oppergod zouden te gast gaan, en drinken uit de schedels hunner verslagen vijanden. Bij zoo veel onkunde en bijgeloof, dacht niemand er aan, om te leeren schrijven, en zoo werden dan ook de verrichtingen van dat volk niet voor het nageslacht opgeteekend, omdat toch ook niemand toen eenig belang daarin stelde. Die onkunde en dat bijgeloof waren ook oorzaak, dat het gezegende Christendom hier zoo laat en zoo moeilijk ingang vond.

De predikers der christelijke godsdienst of apostelen, gelijk men ze noemde, waren afgezonden door koningen en vorsten van andere volken, die reeds vroeger het Christendom omhelsd hadden; zij poogden nu onze voorouders

te bekeeren, en vorderden zelfs, dat zij hunne heilige wouden uitroelden, en hunne houten en steenen goden omverwierpen!. De volken beschouwden dit als eene poging, om hen weder tot slaven te maken, en — vol verbittering joegen zij die apostelen het land uit, of brachten hen wreedaardig om het leven.

Jaren verliepen er weder; Friezen en Saxen volgden elkander na het vertrek der Batavieren in deze landen op, en geen christenleeraar was nog in staat geweest, dat heidendom op den duur voor eenen beteren godsdienst te doen plaats maken. Toen stond er onder de Franken een groot en machtig man op, die aan dien toestand een einde maakte. Zijn naam was KAREL MARTEL of HAMER, en ik raad u dien naam goed te onthouden, want ons geheele vaderland is veel aan dien held verplicht. Hij was de zoon van PEPIJN van Herstal, de eerste staatsdienaar of *hofmeier* van den koning der Franken. De Franken waren voor dien tijd reeds vrij beschaafd; ook waren zij toen bijna allen tot het Christendom overgegaan, maar hunne koningen waren zwak en verwijfd, en lieten de regeering zoo geheel aan hunne *hofmeiers* over, dat zij welhaast niets meer beteeden, en eerlang door deze geheel vervangén werden. Zoo had PEPIJN, KAREL MARTEL's vader, een krachtig en dapper man, reeds bijna al het land, dat tot het tegenwoordige Gelderland behoort, veroverd, en met het Franke rijk vereenigd. KAREL MARTEL liet het daarbij echter niet rusten. Hij was een man vol moed en van eenen onverzettelijken wil, en daarbij een braaf Christen. Reeds had hij de Mahomedanen, die de Christenen met den ondergang dreigden, in Spanje en in zijn eigen rijk verslagen, en thans wendde hij zich noordwaarts, met het vaste

voornemen, om de ongelovige Friezen ook eindelijk te bekeeren. Hij trok over den Rijn, ontnam den Friezen de geheele landstreek, welke tegenwoordig de Veluwe vormt, vervolgens Utrecht en het grootste gedeelte van Holland, en hechtte dat alles aan zijn gebied. Nu moesten de overwonnen volken Christenen worden, gelijk KAREL en zijne Franken waren. Want, behalve dat KAREL er prijs op stelde, om het christelijk geloof zoo ver mogelijk te verbreiden, zoo begreep hij ook, dat het voor hem zelve veel beter was, over Christenen, die zachtmoedig en gedwee waren, dan over wilde, woeste heidenen te gebieden. Maar daar gij weet, hoe gehecht zij aan hunne goden en bosschen waren, zoo kunt gij u een denkbeeld maken, hoe moeilijk dat ging. Maar KAREL MARTEL was de man niet, om zich door tegenstand te laten ontmoedigen. Waar geen zachtheid en goede woorden baatten, daar handelde hij met geweld. Meermalen toch gebeurde het, dat zij, wanneer KAREL en de zijnen, op de beloften der Friezen vertrouwend, even den rug gewend hadden, weder van hem afvielen, zijne krijgslieden ten lande uitdreven, en hunnen ouden eeredienst weder invoerden. Verschrikkelijk was dan hunne straf: de afgodsbeelden werden aan stukken gehouwen, de heilige bosschen geheel uitgerooid en verbrand, en de oproermakers gedood. — KAREL MARTEL was onverbiddelijk streng, maar hij begreep toch, dat geweld alleen geen Christenen maakt. Gij kent misschien het verhaal van RADBOUD, den koning der Friezen, die zich niet wilde laten doopen, omdat hij liever bij zijne dappere voorouders in de hel, dan bij den armen hoop Christenen in den hemel wilde komen. Als dit vertelsel waarheid bevat, dan geloof ik, dat hij in zijne onwetendheid niet zoo

schuldig was, als de man die hem geen beter onderricht had gegeven. KAREL MARTEL begreep dit ook, en zorgde dus, dat, bij alle strengheid, het ook niet aan onderwijs ontbrak. Hij noodigde bisschoppen uit, om hier te komen, en het volk in de nieuwe leer te onderwijzen. Dat was toen zeker geene gemakkelijke taak, maar toch lieten zij zich niet afschrikken. SUIBERT, MARCELLIJN en WERENFRIED onderwezen het volk in den christelijken godsdienst. Langzamerhand openden zich de oogen onzer voorouders voor de waarheid, en reeds die eerste apostelen mochten zich verblijden over hun werk. KAREL MARTEL stichtte hier ook vele kerken en kloosters, en zorgde zelfs, dat de paus te Rome, die de eerste van alle bisschoppen was, zekeren WILLEBRORD, een vroom en geleerd man, tot eersten bisschop van Utrecht benoemde. Deze WILLEBRORD bouwde, omstreeks het jaar 700, de domkerk te Utrecht; hij had het opzicht over alles, wat hier ter bevordering van het Christendom werd verricht, en voor dien tijd was zulk een maatregel uitnemend geschikt, om aan het Christendom in deze gewesten eenen geregelden voortgang te bezorgen. Ergerlijke tooneelen, zoo als het vermoorden van den vromen BONIFACIUS, WILLEBRORD's ambtgenoot in Friesland, geloof ik niet, dat hier in Gelderland voorgevallen zijn. Het volgende verhaal, voor welks geheele waarheid ik echter niet durf instaan, kan tot een bewijs dienen, hoezeer het volk hier zijne leeraars in eere hield. Gij kent wel het dorp Elst, tusschen Arnhem en Nijmegen gelegen, prijkende met dien schoonen, dikken toren? In WILLEBRORD's tijd stond daar een klooster, dat Marithaine heette. Het was toen niet veel meer dan eene kapel met eenige omliggende houten woningen, waar eenige der eerste Christenen in

Gelderland te zamen woonden, om elkander te onderwijzen, den grond te bebouwen, aan armen en zieken wèl te doen, en elkaâr te beschermen. KAREL MARTEL nam het onder zijne bijzondere hoede, en gaf het zelfs aan bisschop WILLEBRORD ten geschenke. Deze hield zich nergens liever op, en liet er, als zijne bezigheden hem naar elders riepen, zijnen vriend en medgezel WERENFRIED achter. WERENFRIED was een oprecht apostel voor Gelderland. Hij vermaande alom tot rust en orde, besliste alle geschillen, zorgde voor de armen, gaf onderricht in den landbouw, en zoo trok hij jaren lang de geheele Betuwe rond. Toen hij eindelijk op eenen tocht naar Westervoort stierf, was de droefheid over zijnen dood zoo groot, dat de inwoners van Westervoort zijn lijk, daar zij toch eigenlijk niets aan hadden, niet wilden afstaan, om het in het klooster te Elst of Marithaine te laten begraven. Ten laatste liep de twist zoo hoog, dat men besloot, de uitspraak aan den Hemel over te laten. Men plaatste het lijk van den vromen priester in een bootje, liet het op de rivier drijven, en wachtte kalm af, waar het belanden zou. En ô wonder! de boot dreef stroomopwaarts, kwam in de Waal, en bleef liggen bij het dorp Lent, op een uur afstands van Elst. Toen werd het lijk van WERENFRIED, op een wagen met vier witte ossen bESPANNEN, naar Elst vervoerd, en daar in het klooster begraven.

Toen, in het jaar 768, keizer KAREL *de Grootte*, de kleinzoon van KAREL MARTEL, deze landen onder zijn gebied kreeg, vond deze vorst, tot zijne groote vreugde, het Christendom hier reeds gevestigd. Hij was een der grootste en wijste vorsten, die ooit geleefd hebben, en ook ons vaderland heeft groote verplichting aan hem. Hij had een

ontzaglijk groot rijk te besturen, en dat was vooral in die dagen lang niet gemakkelijk. Want, behalve over de Nederlanden, regeerde hij ook over Frankrijk, een deel van Spanje, Duitschland en Italië, en het merkwaardigste was, dat hij alles zelf deed, en altijd door zijne eigen oogen zag. Hij had geen vaste woonplaats, maar reisde onophoudelijk zijne rijken rond, deed onderzoek naar alles, stelde ambtenaren aan, gaf hun wetten en bevelen, deed scholen, kerken en kloosters bouwen, schreef aan allerlei geleerden en kundige geeestelijken in andere landen, en noodigde hen uit, om tot hem over te komen, en zijne volken in het lezen en schrijven en vooral in de waarheden van het Christendom, te onderwijzen. Een zijner meest geliefkoosde verblijfplaatsen was Nijmegen. Dáar had hij zich een koninklijk slot doen bouwen, waarvan eenige overblijfselen nog te zien zijn. Meestal, wanneer het zachte lenteweder de stroomen weder bevaarbaar gemaakt had, kwam de keizer op zijnen burg te Nijmegen, en hield er eenige weken zijn verblijf. Gij kunt begrijpen, dat dit niet zonder zegen voor deze landstreek was. Op zijnen last werden hier de eerste geregelde scholen ingevoerd, en daar hij zelf goed lezen en zingen kon, was hij in staat, om bij zijne schoolbezoeken te oordeelen, of het onderwijs naar behooren werd gegeven, en de scholieren hun best deden. Ook bevorderde hij den landbouw, den handel en de scheepvaart; de steden Nijmegen en Tiel waren toen reeds als handelsteden bekend. Om veilig handel te kunnen drijven, en den landbouw, die bron van welvaart, te kunnen uitoefenen, heeft men niets meer noodig dan rust en orde in het land, en dat had men hier alleen aan het Christendom en

het daarmede in verband staande schoolonderwijs te danken.

Jammer slechts, dat, na KAREL's dood, zijne opvolgers niet voortgezet hebben, wat door hem en zijnen grootvader zoo heerlijk begonnen, en tot stand gebracht was. KAREL's zoon, *LODEWIJK de Vrome*, was wel een vroom en goed man, maar hem ontbrak de kracht, om dat groote rijk te regeeren. Hij verdeelde het onder zijne drie zonen, en dat was wel geschikt, om het geheel te verzwakken; want deze drie broeders, niet tevreden met hetgeen hun was toebedeeld, waren gedurig met elkander in strijd, en hadden dus geen tijd, om zich met de binnenlandsche aangelegenheden van hunne rijken te bemoeien. Daarop kwamen de Noormannen, die geduchte heidensche zeeroovers, en bestookten het oude rijk van KAREL *den Grooten* van alle zijden. Ook ons vaderland had veel van hen te lijden. Zij staken het fraaie paleis van KAREL te Nijmegen in brand, vielen in de Betuwe, en roofden en plunderden daar op baldadige wijze. Eene afdeeling van hen vormde later het stoute plan, om den koning in zijne eigene hoofdstad Parijs te gaan belegeren, omdat door zijn toedoen een hunner opperhoofden, GODFRIED de Noorman, die de geheele Betuwe in zijne macht had gekregen, verraderlijk was vermoord. Zoo trok voor 't oogenblik de woeste schaar af, vestigde zich in Frankrijk, en maakte het den koning zóo benauwd, dat deze, geen kans ziende, om die lastige gasten kwijt te raken, vrede met hen sloot, tegen afstand van eene groote streek lands in zijn gebied. Gelukkig was ons land toen voor eenen tijd lang van die plaaggeesten bevrijd; de goede instellingen van KAREL *den Grooten* werkten hier intusschen in stilte voort; landbouw en handel

maakten de menschen begeerig naar vrede en rust; het Christendom werd hier allengs de heerschende godsdienst, en gaf vooral aanleiding, dat de menschen zich meer en meer in broederlijke liefde en eensgezindheid aan elkander sloten, om het land hunner inwoning, dat zij reeds begonnen lief te krijgen, tegen de Noormannen en andere gevreesde indringers te beschermen.

Gesch

It wil u
wetsche G
waarheid
er eenige
is er bij
Later hoo
lijk gebeu
nit die o
vroeger g
Vóóraf
heite van
spreken
gouwen
van het
heite H
Ussel uit
het twee
grootste
indstrek
stadhou
No les
reker